

„Svarbu prijaukinti Lietuvą“

„Aš visada cituoju Mažąjį prinčą, kuris prisijaukino lapę ir pasakė, kai jau kažką prisijaukini, tai jauti atsakomybę. Mūsų tikslas irgi prijaukinti vaikus prie Lietuvos, ir kai jie Lietuvą pažins kaip savą - jaus atsakomybę, kad turbūt turėtų daugiau kažką padaryti - daugiau pasimokyti, daugiau sužinoti,“ - sako Donata Simonaitienė, 2023 m. lituanistinio švietimo mokytojo premijos laureatė, Airijos lituanistinės mokyklos „Gintarėlis“ vadovė ir mokytoja.

Vasario 21-oji Jungtinių Tautų paskelbta tarptautine gimtosios kalbos diena. Taip kviečiama atkreipti dėmesį į pasaulio kalbų ir kultūrų įvairovę bei skatinti daugiakalbystę. Daugiau nei milijonui lietuvių ir lietuvių kilmės žmonių gyvenant už Lietuvos ribų, kyla klausimas, koks lietuvių kalbos būvis yra Lietuvių diasporoje. Minint gimtosios kalbos dieną Nacionalinės bibliotekos Valstybingumo erdvėje vasario 19 d. vyko diskusija „Lietuvių kalba - gyva tarp pasaulio lietuvių?“.

Julija SKERNIŠKYTĖ, LNB Valstybingumo centro vyriausioji tyrėja

[PASAULIOLIETUVIS.LT](https://pasauliolietuvis.lt)

Kiek užsienio lietuvių kalba lietuviškai?

Intensyvi globalizacija ir kartu lietuvių migracija neatsiejamoms nuo klausimų apie lietuvių kalbos mokėjimą ir jos išlaikymą gyvenant užsienyje. Tikslių atsakymų į tai, kiek emigravusių lietuvių svetur vartoja lietuvių kalbą, nėra. Kalbininkė, Vilniaus universiteto Lituanistinių studijų katedros profesorė Meilutė Ramonienė teigia, kad nors šie klausimai domina mokslininkus, reprezentatyvaus tyrimo diasporoje atlikti neįmanoma, tačiau atlikti išsamūs tyrimai padeda išvelgti aiškias tendencijas ir suprasti, kaip atrodo kalbinis gyvenimas diasporoje.

Taisyklę atitinkanti lietuvių diaspora ir ypatinga pokario emigrantų banga

Pasak profesorės M. Ramonienės, lietuvių diaspora nėra išskirtinė, palyginti su kitų šalių emigrantais. Profesorė aiškina, kad, remiantis tipišku kalbos perdavimo migracijoje modeliu, kalbos perdavimas natūraliai nutrūksta sulig trečiąja šeimos karta.

Pirmoji karta, išvykusi iš gimtosios šalies, šiuo atveju Lietuvos, dar moka savo kalbą, o nuvykę į kitą šalį jie galimai išmoksta ir tos šalies kalbą. Tikėtina, kad antroji karta, svečioje šalyje gimę, dar išmoksta savo tėvų kalbą, nors daug geriau bendrauja kalba tos šalies, kurioje gyvena ir lanko švietimo įstaigą. O trečioji karta retai išmoksta tėvų ar senelių kalbą ir dažniausiai sulig šia karta nutrūksta natūralus kalbos perdavimas iš kartos į kartą. Profesorė Ramonienė teigia, kad Lietuvių diaspora šiuo atžvilgiu nėra išimtis.

Visgi mūsų šalies diasporos bendruomenę iš šio modelio išskiria antroji emigrantų banga, pokario Lietuvos emigrantai. Šioje grupėje lietuvių kalbą neblogai, o kartais net labai gerai moka ne tik trečioji, bet ir ketvirtoji karta. Tuo lietuvių diaspora išsiskiria iš kitų tautų diasporų.

Diskusijos „Lietuvių kalba – gyva tarp pasaulio lietuvių?“ dalyvės Alvija Černiauskaitė, Donata Simonaitienė, Adriana Nerea Cobbio Reynoso, Jurgita Urbelienė, prof. Meilutė Ramonienė, diskusijos moderatorė prof. Jolanta Zabarskaitė. Vygaudo Juozaičio nuotr.

Lituanistinio švietimo proveržis

Vienas svarbiausių veiksnių, skatinančių diasporos lietuvių, ypač antrosios kartos atstovus, kalbėti lietuviškai, yra lituanistinis švietimas. Lituanistinio švietimo tikslas yra padėti ilgesnį laiką užsienyje praleidusiems lietuviams išmokyti lietuvių kalbą ir ją išlaikyti, išsaugoti tautinį tapatumą, supažindinti su Lietuvos valstybės istorija, kultūra, paveldu ir sudaryti sąlygas saviraiškai lietuvių kalba.[\[1\]](#) Šiuo tikslu valstybė finansuoja ar kitaip skatina lituanistinio švietimo veiklas užsienyje.

Pasak diskusijos dalyvės, Pasaulio lietuvių bendruomenės Švietimo reikalų komisijos pirmininkės, 2018 m. lituanistinio švietimo mokytojo premijos laureatės Alvijos Černiauskaitės, lituanistinio švietimo srityje pastarasis dešimtmetis buvo ypač produktyvus, o paskutiniai metai – net proveržio metai. Mokiniai ir mokytojai pradėti registruoti bendrame registre, pasiektas krepšelio finansavimas, atsirado lituanistinio švietimo integruota programa, pagal kurią sukurtos mokymo priemonės, o šiemet pirmą kartą istorijoje formalias studijas Lietuvoje pradėjo lituanistinių mokyklų mokytojos.

Džiugina ir besimokančiųjų lietuvių kalbos skaičius, kuris per pastaruosius ketverius metus šoktelėjo nuo 4–5 proc. iki 6–10 proc. lietuvių kilmės vaikų, gyvenančių užsienyje, tai yra apie 10 tūkst. mokinių. Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos registre oficialiai registruotos 240 veikiančių lituanistinių mokyklų, kuriose dirba per 1100 mokytojų. Aktyviausiai lituanistinėse mokyklose mokosi ikimokyklinio amžiaus vaikai ir pradinukai, tačiau mokyklos susiduria su iššūkiu pritraukti likusius 90 proc. lietuvių vaikų, ypač paauglius.

Šeima ir tėvų vaidmuo

Kaip vieną svarbių sąlygų, lemiančių tai, ar iš Lietuvos išvykęs žmogus mokysis lietuvių kalbos, diskusijos dalyvės įvardijo ryšį su Lietuva ir santykį su nauja gyvenamąja vieta. Vis dėlto, santykis su kalba priklauso ne tik nuo ryšio su Lietuvoje likusiais artimaisiais ar poreikio kuo greičiau integruotis į naują bendruomenę ir kultūrą.

Diskusijoje kaip vienas iš faktorių, paaiškinančių, kodėl vieni diasporos lietuviai mokosi lietuvių kalbos, o kiti – ne, buvo įvardyta šeimos kalbų politika. Siekiant suprasti, kodėl šeimoje priimami tam tikri sprendimai, svarbu nustatyti, ar tai lietuvių, ar mišri šeima, ir įvertinti, kokia yra emocinė šeimos būklė – kiek džiaugsmo, pykčio, įtampos namuose sukuria vaiko skatinimas lankyti mokyklą ir kiek tokiam sprendimui šeimoje yra paramos.

Diskusijos „Lietuvių kalba – gyva tarp pasaulio lietuvių?“ Adriana Nerea Cobbio Reynoso ir Jurgita Urbelienė. Vygaudo Juozaičio nuotr.

Buvusi lietuvių kalbos plėtros pareigūnė Airijoje Jurgita Urbelienė įsitikinusi, kad sėkmingas lietuvių kalbos perdavimas išeivijoje galimas glaudžiai bendradarbiaujant grandims tėvai—vaikai—pedagogai. Kalbos perdavimui vykstant „iš kartos į kartą“, svarbiu saugikliu šioje grandinėje tampa tėvai, kurie dažnai vaikams daro didžiausią įtaką. Diskusijos dalyvės nuomone, kalbos tęstinumas yra tėvų tradicijų išlaikymas, pagarba visai giminei, kalbą išsaugojusiai ir sunkiais laikais. Tai iliustruodama Jurgita Urbelienė dalijosi žodžiais, lietuvis mamos pasakytais savo dukrai, nenorinčiai mokytis lietuvių kalbos: „Aš nenoriu būti ta, kuri nutrauks ir sustabdys lietuvių kalbą mūsų šeimoje. Kai tu užaugs ir turėsi savo vaikų, jeigu norėsi būti ta paskutine, kuri

sustabdys lietuvių kalbą, tai bus tavo sprendimas, bet aš – nenoriu.“

Profesorė Ramonienė teigia, kad pirmiausia reikia priimti sprendimą dėl to, kiek ir kurių kalbų bus vartojama šeimoje, o tada imtis tą sprendimą įgyvendinti. Svarbiausia šeimoje susivokti, kokia yra paveldėtos lietuvių kalbos svarba vaikui ne šiandien, o apskritai gyvenime: „Jei tėvai apsisprendžia mokyti vaiką lietuviškai ir tą sprendimą įgyvendina, tai jie padovanoja vaikui didžiulę dovaną, tokią, kurios neįmanoma kaip nors kitaip įgyti – čia tik tėvai gali padovanoti tą dovaną, už kurią anksčiau ar vėliau vaikas gyvenime bus dėkingas.“

Adriana Nerea Cobbio Reynoso – Argentinos lietuvė, šiuo metu gyvenanti ir dirbanti Lietuvoje, – yra išskirtinis pavyzdys lietuvių kalbą mokančios ketvirtos kartos lietuvių. Adriana pasakojo, kad kalbos ji mokėsi dėl šeimos: „Aš nekalbu puikiai, bet labai stengiuosi. Aš kalbu dėl šeimos. [...] norėjau žinoti, suprasti, kas yra ta Lietuva, lietuvių kalba. Mano močiutės tėvai buvo lietuviai, mano šeimai buvo labai svarbu atkurti tą kalbą.“

Alvija Černiauskaitė papasakojo apie dažną reiškinių diasporoje, kai lituanistinės mokyklos susikuria dėl tėvų noro savo vaikus mokyti lietuvių kalbos. Pati Alvija pripažino, kad lituanistinę mokyklą įkūrė būtent siekdama tikslo padėti savo šeimai išlaikyti lietuvišką tapatybę.

Bendruomenės vertė

Kitas svarbus lietuvių kalbos mokymosi užsienyje aspektas yra aktyvi lietuviška bendruomenė. Būtent bendruomenė turėjo didelę reikšmę diskusijos dalyvės Adrianos kelyje mokantis lietuvių kalbos. Nors jos aplinkoje nebuvo kalbama lietuviškai, Adriana teigia motyvaciją jautusi Argentinos lietuvių bendruomenėje „Nemunas“.

Argentinos lietuvių bendruomenė „Nemunas“ turi šokių ansamblį, kuris stengiasi kuo labiau patraukti jaunuosius lietuvius lietuviškais žaidimais ir dainomis bei organizuoja įvairias veiklas būtent vaikams. Adriana mąsto, kad šios veiklos yra labai reikšmingos vaikams: nors šie per trumpą laiką neišmoksta kalbėti lietuviškai, bet nuo vaikystės supranta, kodėl svarbu kalbėti lietuviškai, jaučiasi pilietiškai, žino, jog reikia gerbti vėliavą, nori keliauti į Lietuvą studijuoti, atostogauti ar gyventi, myli šalį, nors niekada Lietuvoje nėra buvę. Adrianos teigimu, skatinti lietuviybės išsaugojimą galima pradėti ne nuo kalbos, o nuo kitų, susijusių veiklų, įskaitant ir įsitraukimą į bendruomenę.

Šokių kolektyvas „Nemunas“. Pablo Cabrera nuotr.

Galimybės

Akivaizdu, kad gyvenant užsienyje sprendimą mokytis lietuvių kalbos iš dalies lemia susiklosčiusios sąlygos – kiek toli nuo gyvenamosios vietos įsikūrusi mokykla, kiek laiko ir lėšų kainuoja į ją nuvykti ir panašiai. Alvija Černiauskaitė pabrėžia, kad labai svarbu, ar lituanistinė mokykla yra tame mieste ar rajone, kur gyvena emigravę lietuviai. Tai įrodė ir Covid-19 pandemija, prisidėjusi prie augančių mokinių skaičiaus, paskatinus mokyklas paslaugas teikti nuotoliniu būdu ir taip sudarius galimybę vaikams, gyvenantiems nutolusiose vietovėse, prisijungti prie pamokų.

Svarbūs ir kiti aspektai, susiję su gyvenamąja vieta. Jurgita Urbelienė, padėjusi 6 Airijos mokykloms įdiegti lietuvių kalbos mokymąsi ir ugdymo programą, pabrėžė, kad užsienyje pasitaiko mokyklų, kuriose laikomasi taisyklių, draudžiančių per pertraukas moksleiviams kalbėti kita nei tos šalies kalba.

Auksarankiai mokytojai

Diskusijos dalyvės pažymi, kad lituanistiniam švietimui itin svarbi mokytojo

išmonė ir kompetencija pasirenkant ir pritaikant mokymosi priemones savo mokiniams. Nors padaugėjo prieinamų įrankių, padedančių mokyti diasporos mokinius lietuvių kalbos, kiekvienos šalies, miesto, mokyklos ir mokinių specifiškai (pvz., lietuvių kalbos mokėjimo lygis) reikalauja adaptuoti šiuos įrankius taip, kad jie geriausiai tiktų vaikams klasėje. Alvija Černiauskaitė pasidalijo Londono pavyzdžiu: šiame mieste yra 13 lituanistinių mokyklų, tačiau jos visos labai skirtingos tiek programos, tiek mokymo krypties požiūriu. Alvija teigia, kad visuotinės lituanistinio švietimo programos sukurti neįmanoma būtent dėl šių skirtumų, todėl labai svarbi mokytojo išmonė ir kompetencija.

Nepriklausomybės šventė Niujorko Maironio lituanistinėje mokykloje. Mokyklos archyvo nuotr.

Motyvuoti šiuolaikine Lietuva

Mokymo priemonės mokytojai rengia ir adaptuoja patys ne tik siekdami atliepti mokinių specifiškai, bet ir šiandienos aktualijas Lietuvoje. Klausimas, kaip

sudominti mokinius ir išlaikyti jų motyvaciją mokytis lietuvių kalbos, itin aktualus lituanistinėms mokykloms, kurias mokiniai lanko savaitgaliais. 2023 m. lituanistinio švietimo mokytojo premijos laureatė, Airijos lituanistinės mokyklos „Gintarėlis“ vadovė ir mokytoja Donata Simonaitienė pabrėžia, kad siekiant išlaikyti mokinių motyvaciją mokant reikia ne tik didžiuotis Lietuvos garbinga praeitimi, bet ir parodyti Lietuvą, kokia ji yra dabar, modernią šiuolaikinę valstybę. Mokytoja dalijasi savo praktika pradėti kiekvieną pamoką klausimu „kas gero Lietuvoje?“. Pasak jos, rugsėjį mokiniai nedrąsiai atsakinėja į šį klausimą, o metų eigoje įpranta atsinešti savo žinią iš Lietuvos, taip įsitraukia į Lietuvoje aktualias diskusijas ir neatitolsta nuo Lietuvos aktualijų. Donatos nuomone, labai svarbu, kad mokytojai žengtų koją su laiku ir suprastų klasės poreikius.

Emocinis paketas ir praktinė pridėtinė vertė

Kalbant apie lituanistinį švietimą, kyla klausimas kodėl lietuviai vaikai, gyvenantys užsienyje, turėtų norėti mokytis lietuvių kalbos, į mokyklą eiti savaitgaliais ir tiek investuoti. Kas juos motyvuoja?

Viena priežasčių – geras psichologinis pasirengimas gyvenimui. Kitaip tariant, kalbos mokėjimas leidžia išsaugoti ryšį su Lietuva ir savo šaknimis, o tai suteikia žinojimą, jog kai kam priklausai. Tai yra svarbi visaverčio gyvenimo sąlyga. Jurgitos Urbelienės nuomone, visiems be galo svarbu yra žinoti savo šaknis ir taip jaustis stipresniems, ypač vaikams paauglystės laikotarpiu, kai suaktyvėja ne tik brendimas, bet ir socialinis bendravimas.

Visgi retą vaiką ar paauglį lietuvių kalbos mokytis paskatina būtent noras išlaikyti ryšį su Lietuva. Puikiai suvokiant, kad šiuolaikiniam žmogui mokytis kalbos turi būti ir įdomu ir naudinga, diskusijoje išskirti praktiniai privalumai, galintys motyvuoti jaunimą mokytis lietuvių kalbos.

Diskusijos dalyvės pažymėjo, jog lietuvių kalba yra oficiali Europos Sąjungos kalba. Taigi lietuvių kalbos žinios praverčia siekiant patekti į universitetus ar užimti darbo pareigas, reikalaujančias mokėti keletą Europos Sąjungos kalbų.

Praktinis reikšmę turi ir galimybė diasporoje gyvenantiems lietuviams laikyti lietuvių kalbos abitūros egzaminą. Donata Simonaitienė pabrėžia, kad Airijoje lituanistinių mokyklų mokinių skaičius auga, nes paaugliai, kalbantys namie lietuviškai, yra motyvuoti, nes gali laikyti šį egzaminą, jiems tereikia išmokti šiek tiek skaityti ar rašyti lietuviškai.

Aktualus ir socialinis aspektas – kalbos mokymasis ir mokėjimas padeda jaunimui susirasti draugų bendraamžių iš Lietuvos. Patrauklus aspektas gali būti ir išskirtinis gebėjimas kalbėti lietuvių kalba – jaunuolis, kalbantis lietuviškai ir gyvenantis ne Lietuvoje, išsiskiria iš kitų bendraamžių.

Dėmesys lituanistiniam švietimui Lietuvoje

Pastarųjų metų pažanga ir lituanistinio švietimo bendruomenės dedamos pastangos gerinti lituanistinio švietimo kokybę žada šviesą lituanistinio švietimo ateitį. Donata Simonaitienė sako, jog „lituanistinio švietimo ateitis yra tikrai labai tvirtose rankose. Tikrai mūsų požiūris nulems, kiek lituanistinis švietimas augs ir kiek jis išliks. Entuziastų tikrai diasporoje yra labai daug“.

Diskusija baigėsi raginimu apie lituanistinį švietimą, jo kokybę kalbėti garsiai ir skirti šiai temai dėmesio Lietuvoje, taip stiprinant ryšį tarp Lietuvos ir diasporos, o kartu padrąsinant lituanistinio švietimo mokytojus ir entuziastus. Lituanistinio švietimo ateitis bus šviesi, jei tas dėmesys nemažės.

[1] <https://www.renkuosilietuva.lt/lt/lituanistinis-svietimas/>

Projektas „Pasaulio Lietuva.“

Jei norėtumėte publikuoti straipsnį prašome nekeisti straipsnio pavadinimo, nurodyti informacijos šaltinį, autorių ir projekto pavadinimą.